

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА - ЛИКОВНА КУЛТУРА (трећи разред)

Програм ликовне културе даје сваком наставнику слободу, могућности да испољи креативност, да проналази одговарајуће облике, методе и средства за реализацију. Упутство ће му помоћи у процесу стварања сопствених идеја, никако, дакле, шаблона, односно очекује се да и сам наставник буде креативан у свом раду. То значи да је потребно да за сваки задатак и сам наставник начини визуелну припрему (ликовни рад) како би уочио карактер задатка и начине рада у реализацији таквог задатка, што ће бити нека врста опомене или самоконтроле у процесу постављања захтева упућеног ученицима. Најважније је извршити идентификацију садржаја, полазећи од опажања околине (природе и вештачког човековог окружења - објекти које је човек начинио). Најбоље је учење од природе, посматрање, опажање и уочавање непоновљивости природе, из чега ће произаћи и потреба за очувањем природе, а потом симболичан израз карактеристичних елемената који ће означити и природу ученика. То ће бити прилика да се одреди појам у садржају два до три подпојма и неколико информација што ће имати образовно значење. Треба водити рачуна да захтев буде сведен и прилагођен узрасним могућностима ученика (његовим психофизичким карактеристикама), чиме ће бити задовољен елементарни захтев да за предвиђено време од једног, до два часа, ученик заврши свој рад. Непримерено је да ученик завршава своје радове код куће, да би га потом наставник накнадно оценио. Ученик треба да зна какав му је задатак постављен, сам треба да проналази решења задатка, по логици непосредног естетског доживљаја. Поред визуелне припреме наставник треба да има и писмену припрему (писану) која се ослања на глобално и оперативно планирање за сваку годину посебно и за сваки час понаособ. Наставник треба да приђе решавању задатка самостално. Уколико се деси да тренутно нема неку своју идеју, ова кратка образложења целина програма треба да му послуже као мотивација за проналажење својих идеја. Није препоручљиво да наставник нуди теме ученицима. Наставник треба да води разговор са ученицима како би сваки ученик пре почетка рада дошао до своје идеје, а на основу понуђеног ликовног садржаја.

Приликом планирања треба водити рачуна да се предвиди око 60% обраде новог градива према 40% вежбања. Под појмом обраде новог градива подразумева се први рад предвиђеног садржаја у некој од предвиђених техника и коришћења материјала. Вежбањем су предвиђени исти садржаји (али реализовани у другим техникама и другим материјалима у односу на први рад). Сваки наставник би требало да сачини по тим принципима годишњи план рада из кога ће касније сачинити оперативне планове рада за сваки месец посебно. У процесу израде годишњих и оперативних планова рада, наставник треба да води рачуна о идентификацији садржаја, а најбоље би било када би и сам нацртао, насликао и извајао неки од предвиђених наставних јединица - садржаја програма, како би му биле јасне представе колико је времена потребно за израду једног таквог рада. Исто је тако битно да утврди ниво захтева за ученике, јер уколико наставник није у могућности да реализује такав задатак, непримерено је да тако нешто тражи и од ученика. У процесу мотивисања ученика за рад, наставник ће водити разговор о предвиђеним садржајима (ликовни садржаји), чиме ће створити услове, а ослањајући се на знања ученика стечена у другим областима, да сваки ученик пронађе своју тему за

рад. Наставник никад не треба да каже коју ће тему ученици цртати, сликати или вајати! Ученик сам треба да дође до своје теме, то наглашавамо према планираном садржају, како се не би десило да на сваком часу наставник каже "данас ћете цртати или сликати слободну тему". Ученик треба да изврши избор теме на основу добро вођеног разговора о опажању природе и човекових творевина које чине његово окружење. Добро би било када се ученици не би држали стандардизованих блокова за цртање. Добро би било када би могли и сами да изврше избор облика и боје папира или неке друге подлоге за цртање и сликање. То су најчешће врло јефтини папири, као што је натрон папир, пак папир, чак и новинска хартија може да послужи као подлога за сликање. Треба врло често мењати формат папира, или подлоге на којој се нешто ради, да ли је то подлога за колаж, деколаж или асамблаж. Такве подлоге могу и да се препарирају са разблаженим брашном и водом, или разблаженим лепком за дрво, или можда неким другим материјалом са неким другим везивом, што може и сам наставник да учини. На тај начин ће почети нека врста истраживачког рада у овој области. То ће уједно бити прилика да наставник уочава да ли су неки ученици ушли у манир користећи одређени материјал за рад. Ако се то деси код неких ученика, а дешава се да постају "вешти", треба му понудити да ради са другим материјалом, који ће му пружити "отпор", а он ће се трудити да реши проблем те ће самим тим бити доведен у ситуацију да улажући "напор" буде и креативан.

За наставника би било повољно да сваке године сачињава нови годишњи и оперативне планове рада, чиме ће доказати и своју креативност у стварању услова за ученичку креативност, јер сваке године сачињава планове на основу прошлогодишњег искуства, што ће његову праксу континуирано унапређивати.

Препоруке за остваривање програма у трећем разреду

Коришћење разних материјала за компоновање. Када се говори о доради нечег започетог, увек се поставља питање ко га је започео, зашто је нешто започето и на који начин је нешто започето као линија, као површина, као облик. Ослонце можемо пронаћи и у психологији, полазећи од Роршахових мрља, у којим свако од нас може, зависно од свог тренутног афективног стања, а у складу са личним искуством, уобразиљом и маштом, да препозна неки облик. Често се дешава да су такви облици недоречени и да их само ми као појединци препознајемо као такве, па себи можемо да дајемо право да их доградимо у смислу комуникације са својим социо-културним миљеом. То може да има карактер комуникације, али у сваком случају препознајемо афективни исказ сваког појединца који нам саопштава ту врсту поруке. У процесу учења треба водити рачуна да се доградња уради увек у неком другом материјалу, како би посматрач имао увид у стварање личних кодова. Овакви задаци могу да се решавају у већ традиционалним техникама, које у складу са конвенцијама зовемо медијумима, али исто тако можемо да примењујемо и друге савремене материјале па ћемо то назвати проширеним медијумима. У процесу стварања услова од стране водитеља наставног процеса, постоји слобода започињања неког облика у техникама које се често примењују у школи а које су доступне ученицима, њиховим родитељима и наставницима.

Композиција и покрет у композицији. Полазећи од објашњавања основног појма композиције, улазимо и у подпојам *покрет у композицији*, што на том узрасту собом носи и читав низ сложенијих питања, која су започета у другом разреду, а везана су за кретање

облика у простору. Када се узме у обзир физичко кретање у непосредном окружењу, пре свега мислимо на природу, кретање лишћа на дрвећу, грана, али исто тако и кретање људи у простору, са свим средствима које људи користе за кретање, ученике уводимо у процесе опажања кретања, самим тим и разумевања условљености кретања и да то све може да чини неку композицију по личном избору. Треба дати ученицима прилику да начине тај избор. Дакле, све може да буде композиција. Уколико бисмо применили неке технике, на пример, Дирерово прозорче, а и сами смо у прилици да посведочимо искуствено да прозорско окно, као оквир, одређује сегменте посматране природе као ликовни приказ, насловићемо то као композиција. Уједно, биће то прилика да упознајемо ученике у оној сфери када имамо право да их научимо да постоје различити материјали за цртање, сликање, вајање, али и проширене медијуме. Када смо поменули цртање и цртачке технике, корисно је научити децу да постоје разни цртачки материјали и да су најбољи оловке са меким графитним улошком, са ознаком Б, природни угљен, али исто тако суви и воштани пастел. Пастел може да буде и у сфери сликарских техника, зависно од начина коришћења материјала. У школи се најчешће користи темпера као сликарска техника, али се ради и акварел. Неће сметати, међутим, ако говорећи о неком уметничком делу, кажемо ученицима и нешто о карактеристикама уљаног сликарства или неког другог начина сликања. Говорећи о техникама, сматра се да децу треба да научимо техникама сликања, цртања и вајања, а да начине коришћења техника оставимо сваком ученику као избор. Од вајарских материјала у школама користи се глина, врло често и пластелин. Глина се сматра најпримеренијим материјалом и ученике треба научити својствима глине и начинима припремања глине за сачињавање тродимензионалних облика. Када се говори о проширеним медијумима који се могу урадити у виду колажа, деколажа, асамблажа и кроз процесе перформанса, ученици могу да схвате да заправо све што има карактер отпадних материјала, променом значења тих материјала, улази у сфере стваралаштва. Да би рад био успешан, у процесу мотивисања ученика не треба запоставити повезивање њихових знања и искустава из других области.

Орнаментика. Објашњавање појма орнамент може почети разговором да би га ученици препознали у непосредном окружењу. Уколико то не успе, може се показати нека репродукција везана за уметничко и етнографско наслеђе из непосредног социо-културног миљеа. Из тога ће произаћи и увиђање да су људи имали потребу од праисторије до данас, да попуњавају и украшавају, условно говорећи, неке празне просторе, који су у коначном исходу означени као орнамент. Остаје питање како ће ученици сами сачинити свој орнамент. Неповољно је да прецртавају орнаменте, али могу сами изградити неку орнаменталну форму, коју ће постављати у односу на раван, према неком само њима познатом ритму. Не треба пропустити прилику да се ритам појављује и у виду розете, и у виду фриза. Орнаменталне форме могу да се раде у свим техникама.

Простор, повезивање разних облика у целину. У овој целини се у великој мери можемо ослонити на емотивно-афективне садржаје, мада не треба запоставити садржаје који нам се нуде путем техничке слике (илузија простора - телевизијски и компјутерски монитор, видео бим и сл.). У савременом окружењу техничка слика је не само присутна, него и агресивна, а илузија простора која се нуди врло често, после дужег гледања у монитор, може и штетно да утиче на ментални развој ученика. Стога је више него неопходно скретати пажњу ученицима на време које проводе испред екрана, уз критички осврт на све визуелне информације које се нуде путем техничке слике. Због тога је од изузетног значаја да стање ученикове афективности буде забележено и предвиђеним ликовним техникама, као питање мере суштинске вредности и стварања услова за виши ниво

креативности. Препорука је да се начини рада уметника модерне уметности користе као ослонци за акционо стварање.

Одабирање случајно добијених ликовних односа по личном избору ученика. У овој целини се и дубље и шире могу развијати емотивно-афективни садржаји из претходне програмске целине. У свим ликовним техникама могу се стварати шире ликовне целине, које наизглед немају неког посебног значаја, поготово не миметичких садржаја, да би се сваки ученик определио за неки детаљ ког ће изместити из целине (сечењем, цепањем), да би се тако, у складу са његовим критеријума, извршио избор неког новог ликовног рада. Сам чин одабирања може да има карактер стварања.

Плакат, билборд, реклама. Наше шире окружење испуњено је информацијама које се упућују путем плаката, у последње време билбордима, а посебно рекламама које не заобилазе ни децу, иако су упућене одраслима. Такве рекламе су и визуелне комуникације, врло агресивне, па се поставља питање и критичког односа према њима, јер су засноване на профиту и маркетингу појединих фирми које су заинтересоване за комуникацију са потрошачима. За ученике је врло сложено такво иконичко тумачење билбордова, али исто тако је сложена уопштена комуникација путем плаката. Из свих тих разлога, ученици треба да дођу до једног нивоа информација образовног карактера, али не сме да се пропусти прилика да они и сами покушају комуникацију путем ликовних решења у виду плаката. Таква решења, после једне озбиљне припреме у дијалогу са ученицима, могу да буду остварена у свим предвиђеним ликовним техникама, а у складу са узрасним могућностима ученика.

Ликовне поруке као могућност споразумевања. Из претходних целина програма произилази захтев за развијање визуелног комуницирања у смислу стварања кодова, али и развијање критеријума у декодирању понуђених визуелних порука. Повезујући знања из разних области, може да се разговара са ученицима о препознавању карактеристика инсеката, животиња, као и професија људи у одговарајућем социо-културном миљеу. Ученици сами, на примеру, могу да кажу да су и, мимо школе, научили како могу препознати поштара, лекара, милиционера или можда неко друго лице зависно од униформе коју носи, или предмета којим се баве. Зато ће бити значајно да у некој од расположивих ликовних техника, симболично изразе професију или карактеристику неке животиње, односно инсекта, да би на основу тих карактеристика сви они који гледају одређени цртеж или слику, могли препознати поруку коју им шаље неки појединац.

Ликовна дела и споменици културе као и дела савремених медијума. Уз сваку од целина програма, у свим разредима основне школе, потребно је показати неко од уметничких дела или споменика културе. Важно је нагласити да не морају увек да буду уметничка дела, него и предмети етно-културе која се односе на средину у којој ученици живе. Повезивањем са искуствима из других области, а са идејом да се гради искуство на искуство, сматра се да ће и ова област допринети укупном ваљаном развоју ученикове личности.